

TRADICINĖ DAILIDYSTĖ LIETUVOJE

Dr. Rasa Bertašiūtė

Anotacija: Tradicinė dailidystė – svarbi kultūros ir tautinio paveldo dalis, kartu ir saviraiškos, kūrybos laukas, ir ekonominė veikla, būtina plėtoti statybos tradicijai ir išsaugoti vietos savitumą. Medis, medicina Lietuvoje yra nuolatos atsinaujinantis išteklius, mūsų tapatumo dalis ir ateities resursas. Dailidystė – vienas iš respektabiliausių amatų, reikalaujantis išskirtinių žinių ir gebėjimų, yra esminis siekiant išsaugoti medinį architektūros paveldą ir nematerialią statybos tradiciją. Šiandien nematerialusis paveldas – sąlyga materialiajam paveldui išlikti. Amatai, senosios technologijos, kadaise buvę tradicinės gyvensenos dalimi, dabar tampa nemedžiaginio kultūros paveldo objektais, kuriuos taip pat reikia atkurti. Tačiau tradicinėms meistrystės žinioms ir gebėjimams atkurti reikia kur kas daugiau laiko ir pastangų nei medžiaginiam paveldui atstatyti. Kol kas Lietuvoje tiek instituciniu, tiek funkciniu požiūriu tradicinių amatininkų dailidžių kompetencijų tobulinimo sistema nesutvarkyta, jų rengimas ir lavinimas į švietimo sistemą nėra integruotas. Siekiant išsaugoti ir puoselėti tradicinę dailidystę neužtenka pavienių iniciatyvų, reikalinga sisteminė pertvarka, būtinas valstybės institucijų dėmesys ir parama.

Pagrindiniai žodžiai: tradicinė dailidystė, švietimo sistema, kompetencija ir kvalifikacija.

Ivadas

Tradicinė dailidystė – svarbi kultūros ir tautinio paveldo dalis, kartu ir saviraiškos, kūrybos laukas, ir ekonominė veikla, būtina vietos tapatumui išsaugoti. Tradicija, kaip socialinio patyrimo perdavimo būdas, visų pirma įtvirtina ne tiek elgesio turinį, kiek jo išraišką, stilių, formą, kurių atgaivinimas ir kopijavimas padeda įsisąmoninti buvusių kartų veiklą, patirtį, bendravimo normas (Pečiūra 1974, 6). Statybos tradicija neturi fizinės išraiškos, ji susijusi su konkrečiais veiksmais ar veikla, todėl teisinės administracinės priemonės, pasitelkiamos siekiant apsaugoti medžiaginį paveldą, dažnai netinkamos nemedžiaginiam paveldui, kurio išsaugojimui svarbus specifinis socialinis ir kultūrinis kontekstas, o tęstinumui – konkreti žmonių veikla. Kultūros vertybės turi būti iš naujo išgyvenamos, iš naujo veikdinamos, kad netaptų tik praeities daiktais – eksponatais, nesusietais su pačia kultūra. Kultūra yra aktuali ir gyva, kol perteikia esmines etikos nuostatas, kol gaivina ir puoselėja prigimtinius žmogaus ryšius su gamta (Philippe 2009, 101-102). Neatsitiktinai šiandien tokia svarbi darbo etikos sritis, kurios principus geriausiai įkūnija meistrystė – kūrybinis žmogaus santykis su aplinka, medžiaga ir įrankiu. Daugiau nei prieš šimtą metų išsakytos Williamo Morriso mintys, prikėlusios amatų vertybes, vėl sugrįžta, yra naujai interpretuojamos, tampa aktualios ir įgauna išskirtinę prasmę XXI a.

postmodernioje visuomenėje, kai formuojasi naujas paveldo, tradicijų ir kultūros reiškinių vertinimas (Cieškaitė-Brėdikienė 2008, 11).

Medinė statyba tūkstantmečius formavo Lietuvos kultūrinį kraštovaizdį ir vietos tapatumą. Per amžius neatsiejamai susipynęs su profesionaliąja architektūra, medinis paveldas išreiškia tautinę savastį, o dėl savo unikalios statybos technikos ir dekorų formų tapo ne tik tautine, bet ir Europos vertybe. Medinio paveldo autentiškumo esmė slypi nematerialioje amato tradicijoje. Dailidystė svarbi ne tik restauravimo srityje, bet ir vietos kultūros plėtojimui, vietos tradicijų puoselėjimui. Medis, mediena Lietuvoje yra nuolatos atsinaujinantis išteklius, mūsų tapatumo dalis ir ateities resursas. Tradicinė dailidystė įgalina (yra raktas į) autentišką kūrybą ir kultūros tąsą, paremtą vietos tradicija. Dailidystė – vienas iš respektabiliausių amatų, reikalaujantis išskirtinių žinių ir gebėjimų, yra esminis siekiant išsaugoti medinį architektūros paveldą. Norint, kad šis amatas gyvuotų pirmiausia reikia žinoti (suregistruoti) tradiciškai dirbančius meistrus, aktualizuoti jų kompetencijas, labai svarbias mūsų tapatumui ir kultūros tęstinumui. Tradicinės dailidystės puoselėjimas ir išsaugojimas susiduria su nemažais iššūkiais. Globalizacijos sąlygomis besiformuojanti tarpkultūrinė erdvė, medžiagų ir gaminių standartizacija, demografinė situacija, ekonominiai faktoriai nėra palankūs tradicinių amatų išsaugojimui. Dauguma minėtų problemų siejasi su nepakankamu profesiniu pasirengimu perimti iš vyresniosios kartos amatų tradicijas ir kompetencijų trūkumu užsiimti tradiciniu amatu verslo pagrindais. Iš esmės neveikia tradicinių amatininkų mokymo ir meistriškumo kėlimo sistema.

Dėl ypatingos svarbos tradicinių amatų puoselėjimui daug dėmesio skiria įvairios pasaulio šalys, tarp jų ir ES ir Lietuva. Lietuvos Respublikos Tautinio paveldo produktų įstatyme akcentuojama, kad yra svarbu „užtikrinti tautinio paveldo valstybinę apsaugą, įgalinti išsaugoti ir skleisti sukauptą tradicinių amatų patirtį, suteikus jai šiuolaikinį reikšmingumą“. Šios nuostatos gali būti įgyvendintos tik sukūrus ir įgyvendinus tradicinių amatininkų mokymo ir meistriškumo kėlimo sistemą, kurios šiuo metu Lietuvoje nėra (Miceikienė 2015, 32).

Tyrimo tikslas: ištirti tradicinės dailidystės būklę Lietuvoje;

Uždaviniai:

- Apžvelgti tradicinės dailidystės istorinį kultūrinį kontekstą;
- Išanalizuoti tradicinės dailidystės teisinės prielaidas ir dailidystės profesijos problematiką / situaciją (formalaus ir neformalaus švietimo sistemoje);
- Išsiaiškinti (palyginti) dailidės įgijamas kompetencijas ir kvalifikacijas;
- Suregistruoti dailides, atlikti jų apklausą;
- Susisteminti gautus duomenis ir parengti tyrimų ataskaitą.

Atliekant tradicinės dailidystės tyrimą panaudoti analizės, anketinės apklausos ir giluminis interviu, statistinis ir analitinis mokslinio tyrimo metodai. Atlikta literatūros šaltinių, teisės aktų bei ES ir Lietuvos

strateginių dokumentų analizė. Šis metodas naudotas ir atliekant istorinę dailidystės apžvalgą, aiškinantis tradicinių dailidžių profesinį rengimą ir kvalifikacijos tobulinimą, reglamentuojančių teisės aktų apžvalgą, nagrinėjant ir vertinant šiuo metu Lietuvoje susiklosčiusią amatininkų rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo praktiką. Anketinio tyrimo ir giluminio interviu metodas naudotas siekiant išsiaiškinti dailidžių darbo pobūdį, motyvaciją, nuomones apie efektyvius mokymosi ir kvalifikacijos tobulinimo būdus. Siekiant šių tikslų, buvo parengta speciali apklausos anketa, aprėpianti 15 respondentams skirtų klausimų. Duomenų apdorojimui taikytas statistinis ir analitinis metodai.

Dailidystės istorija ir amato aktualumas dabartyje

Visoje Lietuvoje XIX a. pabaigoje – XX a. I pusėje didžiąją amatininkų dalį sudarė dailidės, staliai, dročiai, stogdengiai bei mūrininkai. Dailidės amatininkai keliaudami po apylinkes statė ir įrenginėjo medinius trobesius (daugiausia gyvenamuosius namus) vėliau ir molinius ar mišrios konstrukcijos pastatus (žodis *dailidė* turėjo *statytojo* reikšmę, pateko į slavų ir kitas kalbas). Meistras dailidė buvo pagrindinis žmogus prie statybos, jis paskirstydavo darbus, nurodinėdavo, ką ir kaip reikia daryti, nustatydavo trobesių pamatus, matuodavo konstrukcijas. Žemaitijoje juos vadino meistrais, Suvalkijoje – kirtėjais (kirviu iškapodavo sąsparas). Suvalkijoje nemažai meistrų atvykdavo iš kaimyninės Prūsijos, Rytinėje Lietuvoje – iš Gudijos / Baltarusijos. Dauguma meistrų savo amato išmokdavo iš tėvų, senelių, padėdami jiems meistrauti, dirbdami statybose. Kiti eidavo mokytis pas meistrus, iš pradžių pas juos dirbdami be atlyginimo, vėliau pameistriaus. Dažnai meistrai turėdavo savo darbininkų, mokinių. Kartais prie statybos talkindavo užsakovo šeimos nariai, kaimynai, samdomi valstiečiai. 20 amžiuje dailidė turėjo padėjėjų ir mokinių, vadinamų gizeliais, gižais, meistriukais. Šeimininkas tardavosi su dailide, o šis – su darbininkais. Klaipėdos krašte dailidžių darbams atlikti būdavo surašoma sutartis (dviem egzemplioriais).

Dailidės darbui naudoti įrankiai: skliutas (kirvis sienojams tašyti), blaškas (atžymėti sienojuose linijas), drokas (pozoms ties sujungimu ant sienojų užbrėžti), svambalas (sienos vertikalumui nustatyti), kirvis, kaltas, oblius, skersinis pjūklas, grąžtas, gulsčiukas-liūdė, skriestuvas-cirkelis, liniuotė, kampainis-vinkelis, pieštukas. Iki lentpjūvių išplitimo sienojai buvo aptašomi kirviu ir plačiaaašmeniu skliutu. 19 amžiaus antrojoje pusėje ir 20 amžiaus pirmojoje pusėje dailidės rėsdavo pastatų sienas, sukeldavo gegnes, sudėdavo grindis ir lubų sijas, 20 amžiuje paplitus dvišlaičiams stogams, apkaldavo lentomis skydus. Kol statydavo trobesius, dailidė ir darbininkai gyvendavo pas užsakovą. Surentus pirmąjį namo vainiką, taip pat sukėlus gegnes (darbininkai ant jų pakabindavo iš žolynų nupintą vainiką kartu su mediniais įrankiais: kirviu, pjūklu, kampainiu) šeimininkas visus statytojus vaišindavo (V. Milius).

1918 metais atgavus Nepriklausomybę ir kuriantis jaunai valstybei susirūpinta amatų mokyklų steigimu, plėtimu bei pertvarkymu (amatininkai buvo savamoksliai). Lietuvoje šią misiją ėmėsi vykdyti Prekybos pramonės ir amatų rūmai, Darbo rūmai ir Žemės ūkio Rūmai. Amatų gaivinimo programa rėmėsi Švedijos pavyzdžiu. Kaimuose buvo atlikta dailių amatų meistrų apklausa ir pagal gautus duomenis numatyta veikti keliomis kryptimis: teikti paramą tobulesniems įrankiams išigyti (skirtos pašalpos), propaguoti vietos liaudies meną, jį fiksuoti, rinkti, aprašyti. III dešimtmetyje amatininkams buvo masiškai organizuojami kursai (daugiausia audimo, siuvimo, keramikos, pan.). Pagal Amatų mokslo įstatymą vienam ar keliems amatams galėjo būti steigiamos mokyklos arba kursai. 2, 3 metų buvo žemesnioji, 4 metų – vidurinė mokykla (Vyriausybės žinios 1929, 2-3). Amatų mokyklose buvo mokoma bendro išsilavinimo dalykų: tikybos, lietuvių kalbos, dėstomosios kalbos, istorijos su visuomenės mokslu, geografijos, matematikos, gamtos mokslų, higienos. Taip pat mokoma specialių dalykų: paišybos, braižybos, buhalterijos su korespondencija, amato teorijos. Amatininkai staliai ir dailinės buvo mokomi ne tik techninių dalykų, bet ir gero skonio, kūrybiškumo, stiliaus suvokimo (Štavičiūtė 2007, 250-251). Baigus vidurinę buvo įgyjamas amatininko vardas. Po 5 metų praktikos dailidė galėjo laikyti Švietimo ministerijos skirtoje komisijoje egzaminus meisterio vardui įgyti (aukščiausia amatininko kategorija). 1934 m. parengtas įstatymas apie kvalifikuotų amatininkų teises ir pareigas, amatininkams pradėti teikti kvalifikacija. 1936 m. priimtas Prekybos, pramonės ir amatų rūmų įstatymas, nuo tada pradėta rūpintis amatininkų registravimu, jų mokymu, nustatyti amatų produkcijos kokybės reikalavimai. 1934 – 1940 m buvo leidžiamas savaitinis laikraštis „Amatininkas“ (Surblys 2015).

Medinių pastatų statyba iki XX a. vidurio užėmė vyraujančią poziciją, sudarė apie 80 % visų statinių. Tačiau karas nutraukė šalies ekonomikos raidą, o sovietmečiu, iš esmės pasikeitus darbo santykiams, amatai prarado reikšmę. Architektūroje įdiegti standartai eliminavo vietos statybos tradicijas. XX a. antroje pusėje apie 60 % kaimo gyventojų persikraustė į miestus, mediniai namai, kaip ir visa tradicinė kaimo kultūra, tapo neprestižiniai, nemadingi, nepageidaujami ir mūrinė statyba ėmė gožti medinę (Puodžiukienė 2016, 7). Kuriantis kolūkiams dailidės buvo įjungti į statybos brigadas, vėliau – statybos organizacijas, jie liko tik paprasti darbininkai vykdytojai. Etnologiniai tyrimai Lietuvoje rodo, kad sovietmečiu per pusšimtį metų iš kartos į kartą perduodama tradicija jau buvo nutrūkusi (Paukštytė-Šaknienė 2012, 206).

Šiandien nematerialusis paveldas tapo sąlyga materialiajam paveldui išlikti. Amatai, senosios technologijos, kadaise buvę tradicinės gyvensenos dalimi, dabar tampa nemedžiaginio kultūros paveldo objektais, kuriuos taip pat reikia atkurti (Bertašiūtė 2009, 66). Kultūrinės vertybės suvokiamos kaip dinamiškas pokyčių procesas, o autentiškumas – tai tradicinių amatų bei įgūdžių tęstinumas, reikalingas paveldui tvarkyti, atgaivinti bei išlaikyti (Jukka 1995, 31). Šiandieninė

oficialioji valstybinė paveldotvarka, kurios pagrindiniai principai nesikeičia nuo sovietinės, orientuota į vaizdinį paveldo suvokimą, todėl medinis paveldas, kuris kaip tradicija savo esme yra nematerialus, sparčiai naikinamas. Nors autentiškumas laikomas svarbiausia paveldo vertybe, bet vis dar neįsisąmoninama, kad „tradicinės meistrystės dėmuo medinio paveldo autentiškumo verčių skalėje yra esminis“ (Jarulaitienė 2006, 38-39). Pastatų, kuriuose naudojamos trumpalaikės greitai yrančios medžiagos (medis, šiaudai, molis), autentiškumo esmė – tai gyvoji statybos tradicija, vietinių statybos būdų, medžiagų, konstrukcijų pažinimas ir jų praktiškas taikymas. Deja, Lietuvoje dėl kvalifikuotų meistrų stokos, senųjų statybos technologijų neišmanymo bei jų nepaisymo prarandama istorinė informacija, kartu ir objekto vertė. Tradicinėms meistrystės žinioms ir gebėjimams atkurti reikia kur kas daugiau laiko nei medžiaginiam paveldui atstatyti. Amatininko kompetencija susideda iš daugialypių gebėjimų: teorinių žinių, kinetinių judesio įgūdžių, patirties ir išmanymo, kurio neturi nė vienas kitos srities specialistas, dirbantis prie istorinio pastato. Amatininkas, menininkas, dirbantis su pirmine žaliava, geriausiai jaučia medžiagą ir jos kokybę. Pagrįstai Nematerialaus paveldo apsaugos konvencija išskiria tradicinius amatus, kurių dėmuo, tvarkant medinės architektūros paveldą, pripažįstamas kaip esminis. Kultūra yra aktuali ir gyva, kol perteikia esmines etikos nuostatas, kol gaivina ir puoselėja prigimtinius žmogaus ryšius su gamta (Philippe 2006, 101-102). Neatsitiktinai šiandien tokia svarbi darbo etikos sritis, kurios principus geriausiai įkūnija meistrystė – kūrybinis žmogaus santykis su aplinka, medžiaga ir įrankiu.

Teisinė apibrėžtis

Dailidės profesija arba amatas apima platų veiklos barą, susijusį su medienos mechaniniu apdirbimu, jos gaminių pavertimu statybinėmis konstrukcijomis, jų montavimu statybos objekte, buityje. Šiuolaikinės profesijos ir tradicinio dailidės amato apibrėžtys gana skirtingos. Galima išskirti tris sritis kur rasime vienokį ar kitokį dailidės amato apibrėžimą: šiuolaikiniame statybos sektoriuje, tautinio paveldo produkto sertifikavimo sistemoje ir paveldo tvarkyboje.

Dabartinis dailidės profesijos arba dailidės amato apibrėžimas pateikiamas Lietuvos profesijų klasifikatoriuje. Dailidystė priskiriama septintai profesijų grupei „Kvalifikuoti darbininkai ir amatininkai“. Lietuvos kvalifikacijų sandarą sudaro 8 kvalifikacijų lygiai. Su kvalifikacijos sąvoka taip pat susieta ir kompetencijų sąvoka. Pagal studijų terminų žodyną kvalifikacija – tai formaliai įvertinta ir įteisinta asmens tam tikro lygmens kompetencija, reikalinga konkrečiai profesinei veiklai. Egzaminu ar kitu būdu įvertinta kompetencija pripažįstama kvalifikacija išduodant diplomą, kvalifikacijos kėlimo pažymėjimą ar kitą dokumentą priklausomai nuo kvalifikacijos lygio ir jos įgyjimo būdo. Dailidės kompetencijos priskiriamos II – V kvalifikacijos lygiams. Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centro paruoštas (bet dar nepatvirtintas) statybos sektoriaus profesinis

standartas staliaus dailidės padėjėjo (II lygio) ir staliaus dailidės kvalifikacijoms (III – V lygio). Deja, kvalifikacijų aprašuose nėra tradicinės dailidystės dalykų.

Tradicinio dailidės apibrėžimas pateikiamas Tautinio paveldo produktų klasifikatoriuje. Pagal LR tautinio paveldo produktų įstatymą „tradicinis amatininkas - fizinis asmuo, užsiimantis tradiciniu amatu“, o „Tradicinis amatas – individuali, ar kolektyvinė veikla, pagrįsta iš kartos į kartą perduodama patirtimi ir specialiais įgūdžiais, skirta tautinio paveldo produktų nuolatiniam sukūrimui ir realizavimui“ (Lietuvos, 2007). Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Tautinio paveldo produktų įstatymą, kuris užtikrina tautinio paveldo produktų valstybinę apsaugą, įgalina išsaugoti ir skleisti sukaupą tradicinių amatų patirtį, suteikus jai šiuolaikinio reikšmingumo, teikti valstybės pagalbą ir sudaryti tradiciniams amatininkams palankias sąlygas kurti tautinio paveldo produktus, juos realizuoti ir populiarinti. Pagal šį įstatymą nuo 2008 metų pradėti sertifikuoti Lietuvoje gyvenančių tautų tradicijas atitinkantys gaminiai, tradicinių amatų mokymo programos. Ne kiekvienas dailidė (kaip amatininkas) yra tradicinis amatininkas. Pastariesiems priskiriami tie amatininkai, kurie šalia įprastinių amatininkų profesijos kompetencijų yra perėmę iš kartos į kartą perduodamą patirtį ir įgūdžius, o jų pagaminti produktai (paslaugos) yra sertifikuojami pagal tautinio paveldo produkto įstatymą. Tradicinių amatų sąvadas sudarytas ŽŪM pagal istoriškai Lietuvoje susiklosčiusius tradicinių amatų ir amatininkų pavadinimus. Dailidystė yra vienas iš tradicinių architektūros srities amatų (dailidystė, stalystė, dročius/lentpjovys, stogdengystė, mūrininkystė, plytininkystė, stiklius, akmenskaldystė, šulniakasyba, kryždirbystė). Šiandien Lietuvoje iš viso sertifikuota 809 tradicinių amatininkų ir įmonių, iš jų susiję su dailidyste tik 2. Tautinio paveldo išsaugojimą administruoja viešosios valdžios institucijos. Priskirtoms funkcijoms vykdyti ŽŪM yra įsteigtas Tautinio paveldo ir mokymo skyrius, kuriam tenka ir tradicinių amatininkų kompetencijų tobulinimo teisiniai, metodiniai ir organizaciniai klausimai.

Dailidės, kaip tradicinių technologijų žinovai, dalyvauja kultūros paveldo objektų tvarkyboje. Kultūros ministerijos sudaryta komisija atestuoja dirbančius meistrus (nors įstatyme nėra meistro sąvokos išaiškinimo). Atestuojamos tvarkomųjų paveldosaugos darbų specializacijos pagal veiklos rūšis. Dailidėms artimiausi medinių konstrukcijų darbai. Atestavimo tvarka neužtikrina tradiciniams amatininkams dailidėms reikalingų kompetencijų ir nėra susieta su formalia ar neformalia švietimo sistema.

Švietimo ir lavinimo sistema

Dailidėms, tradiciniams amatininkams reikalingos specialiosios su amatininko profesine veikla ir tautinio paveldo tradicijomis susietos specialiosios kompetencijos, taip pat ir bendrosios kompetencijos. Bazinės kompetencijos įgyjamos vidurinėje mokykloje ir formalaus profesinio

pasirengimo metu profesinio rengimo mokyklose, kolegijose ar universitetuose. Specialiosios kompetencijos įgyjamos pagal formalaus bei neformalaus švietimo ir lavinimosi programas arba dirbant. Nepriklausomai nuo bazinio išsilavinimo visiems amatininkams (tame tarpe ir tradiciniams dailidėms) svarbus nuolatinis kompetencijų tobulinimo ir atnaujinimo poreikis. Sparčiai pasireiškiant mokslo ir technikos pažangai, spartėjant visuomenės socialinei raidai ir kintant poreikiams, reikalingas nuolatinis įvairaus pobūdžio kompetencijų atnaujinimas ir tobulinimas pagal principą „mokymasis visą gyvenimą“. Mokymosi visą gyvenimą sistemos plėtotė ne tik padeda užtikrinti suaugusiųjų saviraiškos ar asmeninių ugdymosi poreikių tenkinimą, tačiau turi reikšmingą įtaką ir visos valstybės ekonominei, socialinei, pilietinei pažangai. Tradicinių amatininkų kvalifikacijos tobulinimas, viena iš mokymosi visą gyvenimą formų, galėtų veiksmingai pasitarnauti tradicinių amatų populiarinimui ir puoselėjimui. Tradicinių amatininkų kvalifikacijos tobulinimą reglamentuoja ES ir LR teisės aktai, tačiau realiai jis nevyksta.

Lietuvoje veikia 88 įvairių krypčių profesinio mokymo įstaigos: 77 valstybinės ir savivaldybinių bei 11 nevalstybinių profesinių mokyklų ir profesinių rengimo centrų. Formalaus mokymo (studijų) dailidės programos patvirtintos 37 profesinio rengimo mokyklose (žr. 3 priedas). Iš jų šiuo metu dailidės ruošia tik VšĮ Amatų mokykla „Sodžiaus meistrai“. Dailidžių - stogdengių mokymo programoje yra galimybė dirbti/susipažinti su tradiciniais įrankiais. Kitų profesinių mokymo įstaigų patvirtintose programose nėra integruoti su tradiciniu amatu susiję tautinio paveldo, regioninės etnokultūros aspektai, senąsias tradicijas atitinkantys apdirbimo būdai ir pan. Dauguma mokyklų, paklausus kodėl neruošia dailidžių pagal patvirtintas programas, teigė, kad nėra paklausos, nesurenka mokinių, nėra norinčių mokintis šios profesijos.

Tradicionių amatininkų kompetencijų tyrimu nustatyta, kad tradicinių amatininkų kompetencijos yra artimiausios ketvirtam ir penktam kvalifikacijų lygiui (Miceikienė 2015, 17). IV kvalifikacinio lygmens bazinės kompetencijos dažniausiai įgyjamos profesinio rengimo įstaigose. Reikalavimus profesiniam rengimui reglamentuoja LR profesinio rengimo įstatymas. V kvalifikacinis lygmens kompetencijų esminį skirtumą nuo IV lygmens kompetencijų sudaro aukštesnis profesinis meistriškumas, taip pat gebėjimas nustatyti užduotis kitiems asmenims, kontroliuoti jų vykdymą, taip pat veikti kintančiomis sąlygomis. Kol kas šis kvalifikacinis lygmuo į Lietuvos mokymo ir studijų sistemą nėra integruotas. Pagal statybos sektoriaus profesinį standartą (projektą) V lygmens kompetencijos priskiriamos meistro kvalifikacijai. Šis lygmuo labiausiai atitiktų tradicinio dailidės meistro kompetencijų apibūdinimą. Kol kas nėra aišku ar bus vykdomos V kvalifikacinį lygį atitinkančios profesinės studijos kolegijose. Tai galėtų būti naujai atsiverianti galimybė rengti aukštesnio kvalifikacinio lygmens dailidės meistrus, jeigu standarto apraše būtų integruoti su tradicine dailidystę susiję dalykai (šiuo metu parengtame projekte jų nėra).

Pagal ŽŪM parengtą Tautinio paveldo produktų įstatymą sertifikuotas tradicinių amatų meistras gali parengti ir įgyvendinti tradicinių amatų mokymo programą. Parengus programą, ji atestuojama pagal "Tautinio paveldo produktų, tradicinių amatų mokymo programų, tradicinių mugių sertifikavimo, tradicinių amatų meistrų sertifikavimo ir atestavimo taisyklės", patvirtintas ŽŪM ministro 2008 m. gegužės 21 d. įsakymu Nr. 529. Atestavimą atlieka Ekspertų komisija, kuri įvertina programos atitiktį tautinio paveldo produktų, amatų meistrų, tradicinių amatų mokymo programų ir tradicinių mugių tradicijos atitikties kriterijams ir Lietuvos etnokultūros tradicijas atitinkantiems kokybiniais ypatumams. Pagrindinės 2 problemos – neišspręstas mokymo pagal šias programas finansavimas ir programos visiškai nesusietos, nesuderintos su profesinio standarto reikalavimais.

LR tautinio paveldo produktų įstatyme nurodoma, kad tradicinių amatininkų mokymas vyksta pagal LR švietimo, LR profesinio rengimo, LR aukštojo mokslo ir kitus švietimo sistemą reglamentuojančius įstatymus. Švietimo sistema yra sudaryta iš daugelio švietimo lygių, suderintų su žmogaus ugdymo kaita nuo iki mokyklinio ugdymo iki neformalaus suaugusiųjų mokymosi. Šių lygių teisiniai pagrindai reglamentuoti atskirais įsakymais, o atitinkamuose lygiuose pasiekiamos kvalifikacijos yra suderintos su Europos ir nacionaline kvalifikacijų sandara. Įvairūs trumpalaikiai mokymai, taip pat tęstinis mokymas ir kiti kvalifikacijos gerinimo būdai priskiriami neformaliajam mokymui ir jį teisiškai reglamentuoja LR neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi įstatymas. Tačiau iki šiol praktikoje tradicinių dailidžių rengimas ir kompetencijų tobulinimas į švietimo sistemą nėra integruotas. Lietuvoje tradicinių amatininkų rengimo ir kompetencijų tobulinimo sistemos iš viso nėra. Tiek instituciniu, tiek funkcinio požiūriu dailidžių, ypač išmanančių tradicijas, kompetencijų tobulinimo sistema nesutvarkyta. Ypač sistemiškai neišplėtotą formalų ir neformalų tradicinių amatininkų mokymą vykdančių institucijų sąranga (Miceikienė 2015, 32).

Dar viena labai svarbi sritis kurioje dirba dailidės tai paveldo tvarkyba. Dirbant su paveldo objektais reikia itin kvalifikuotų dailidžių pažįstančių statybos tradicijas, gebenčių dirbti tradiciniais įrankiais, atpažinti senųjų įrankių žymes, įvertinti konstrukcijų būklę ir priimti teisingus sprendimus. Atestuojamiems meistrams keliama reikalavimai: žinoti nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos pagrindus, pažinti atlikimo technikas, medžiagas, gaminius, konstrukcijas, mokėti skaityti brėžinius ir vykdyti darbus, gebėti atskirti objekto vertingąsias savybes ir pan. Specialias žinias įgyti rengiami trumpi kursai, juose dėstomi teoriniai dalykai, supažindinama su galiojančiais įstatymais, dokumentais, normatyvais. Tracininių statybos technologijų kursuose nemokoma, įgūdžius meistrai įgyja savarankiškai dirbdami. Problemiška tai, kad nėra nuoseklios dailidžių mokymo ir kvalifikacijos kėlimo sistemos, suteikiamos tik fragmentinės žinios ir per tai stipriai nukenčia atliekamų darbų kokybė paveldo objektuose.

Dailidžių kompetencija ir kvalifikacija

Dailidės amatas ar profesija apima platų darbų lauką, kur reikalinga skirtinga kompetencija ir kvalifikacija. Sritys kur dirba dailidės:

- Statybos sektorius (nauja statyba ir remontas);
- Paveldo tvarkybos darbai;

Tiek statybos sektoriuje, tiek paveldo objektuose dailidės dirba arba statybinėse organizacijose, nedidelėse grupėse arba pavieniui. Skirtinga darbo aplinka sukuria dailidei skirtingas sąlygas lavėti, mokytis, ugdyti kompetencijas. Šiuolaikinės statybos sektoriuje dailidės gali išsiversti be tradicinių statybos būdų ir technologijų išmanymo. Paveldo tvarkyboje be šių žinių neįmanoma išsiversti, būtina išmanyti ir gebėti dirbti tradiciniais būdais. Tačiau praktikoje daugelis įmonių dirbančių paveldo objektuose neturi reikiamų specialistų – tradicinių dailidžių ir neinvestuoja į jų ugdymą (dailidės traktuojami kaip eiliniai darbininkai, kurie dirba visus darbus). Tradicinės dailidystės kompetencijų labai pasigendama vykdant statybas saugomose teritorijose, kultūriniuose kraštovaizdžiuose.

Atkreiptinas dėmesys, kad daugelyje šalių nėra ryškios takoskyros tarp amatininkų ir tradicinių amatininkų. Pavyzdžiui, Prancūzijoje ir Švedijoje, kur skiriamas ypatingas dėmesys senų tradicijų ir kultūros išsaugojimui, tradiciniai statybos būdai, metodai jungiami su šiuolaikinėmis technologijomis. Taip leidžiama amatams plėtotis, neatsiejant jų nuo šiuolaikinių reikalavimų ir inovacijų. Vokietijos dailidės taip pat gali naudoti šiuolaikines technologijas, modernius įrankius pakeičiančius senuosius tradicinius, tačiau mokymo procese yra supažindinami su statybos technologijų raida. Vokietijoje, Austrijoje, Prancūzijoje, Latvijoje, kai kuriose kitose šalyse išplėtotas amatininkų dualinis mokymas ir pameistrystė. Europje pameistrystės mokymo modelis yra itin populiarus. Vokietijoje net 60 procentų pirminio profesinio mokymo vyksta pameistrystės būdu. Visais atžvilgiais (tiek statybos sektoriuje, tiek paveldo tvarkyboje) mokymas pameistrystės forma yra priimtinas, leidžiantis auginti specialistus pagal būdingą specifiką ir poreikį, mokiniai mokosi greičiau, yra labiau motyvuoti, nes suvokia, kad šias žinias panaudos tiesiogiai savo darbe (Miceikienė 2015; Pameistrystės plėtra 2017).

Lietuvoje mokytis pameistrystės forma siūlo 12 profesinių mokymo įstaigų, 5 darbo rinkos centrai ir kvalifikuotus darbuotojus priimančios įmonės. Tačiau tradicinės dailidystės jose nemokoma. Profesinio mokymo įstaigos neturi nei programų, nei specialistų, nei suinteresuotumo ruošti tradicinius amatininkus. Trūksta ir profesinių studijų rengimo patirties, neįvertinti turimi materialiniai bei žmogiškieji ištekliai tokioms programoms kokybiškai vykdyti. Tradicinės dailidystės galima išmokyti tik dirbant pameistriui su patyrusiu meistru, o šios mokymosi formos kol kas švietimo sistemoje nėra galimybės taikyti (nėra įteisinta meistro kvalifikacija). Tautinio paveldo

įstatymas įgalina/leidžia sertifikuoti tradicinius dailides meistrus, kurie gali parengti ir pasitvirtinti mokymo programas, tačiau nėra išspręstas finansinis klausimas ir įgytų kompetencijų įvertinimas suteikiant atitinkamą kvalifikaciją. Paveldo tvarkybos srityje dirbandys dailidės gali įgyti paveldo specialisto atestatą, kuris yra gana formalus, liudija išklaustyų paskaitų valandų skaičių, bet neužtikrina reikalingos kompetencijos.

Pagal atliktą tyrimą galima išskirti dvi tradicinių amatininkų, dailidžių rengimo ir kompetencijų tobulinimo sistemos kūrimo ir įgyvendinimo kryptis:

1) tradicinių amatininkų rengimą integruoti į formalųjį švietimą profesinio rengimo ir profesinių studijų lygmenyse (problema ta, kad pasak mokymo įstaigų darbuotojų dailidės profesija nėra paklausi, nėra norinčių mokintis šio amato);

2) Išplėtoti neformalų tradicinių amatininkų mokymą aprėpiant profesinių ir papildomųjų kompetencijų tobulinimą (šis būdas labiau priimtinas pagal tradicinio amato specifiką).

Anketinėje apklausoje dalyvavo apie 60 asmenų dirbančių su mediniais statiniais (dauguma jų atestuoti kultūros paveldo specialistai, žr. 4 priedas). Dalis jų amato išmoko pas patyrusius meistrus, kartu su jais dirbdami (dažnai iš tėvo ar senelio), kita dalis tik apsimokė (atliko konkrečias užduotis) dirbdami komandoje/grupėje, bet neįgijo visų dailidei reikalingų kompetencijų. Visi respondentai teigė, kad geriausia mokytis amato, efektyviausia save ugdyti dirbant komandoje, nedidelyje grupėje prie meistro. Tyrimu nustatyta/išaiškinta, kad dailide patampama dvejopai: perimant amato tradicijas iš tėvų, senelių arba ugdant profesines kompetencijas darbo grupėje. Daugelis apklausoje dalyvavusių respondentų amato specialiąsias kompetencijas įgijo ne formalaus mokymosi metu, bet įvairiais savaiminio mokymosi būdais, dažniausiai dirbdami kartu su patyrusiu dailide arba grupėje. Bendra išvada ta, kad tradicinio dailidystės amato geriausia mokytis dirbant pameistriui su patyrusiu meistru.

Tradiciniai amatai yra ne tik pačių amatininkų pragyvenimo šaltinis, bet ir didelė viešojo vertybė, nes tai etninės kultūros, tautinių produktų išsaugojimo pagrindas. Šiuo aspektu svarbus visuomeninis interesas ne tik patiems tautinio paveldo produktams, bet ir amatininkų kompetencijoms, ypač toms, kurios užtikrina tautinių produktų pagaminimo/paslaugų teikimo būdų perdavimo iš kartos į kartą autentiškumą (Miceikienė 2015, 47). Šiandien Lietuvoje dirbantys dailidės turi gana skirtingas kompetencijas ir supratimą apie patį dailidės amatą. Dauguma respondentų anketinėje apklausoje dailidei priskyrė medinių konstrukcijų, sienų, stogų, perdangų statybos darbus, langų ir durų montavimą, keli įvardino ir projektavimą. Nemažai meistrų, ypač tie kurie dirba statybos įmonėse, atlieka ir apdailos darbus (kurie priskiriami staliaus amatui). Kartais nėra aiški skiriamoji riba tarp staliaus ir dailidės darbų.

Vienas esminių tradicinio dailidės bruožų – mokėjimas dirbti tradiciniais įrankiais ir technologijomis, suprasti konstrukcinę namo sąrangą. Apklausoje mažesnė dalis meistrų pažymėjo,

kad dirba ir tradiciniais, ir šiuolaikiniais įrankiais. Jų pasirinkimą lemia darbo sąnaudos, sparta/greitis, tikslumas. Su šiuolaikiniais įrankiais darbas spartesnis. Dirbti tradiciniais įrankiais smagiau, jais galima gražiau ir tiksliau apdailinti paviršius, tačiau reikia daugiau išmanymo negu dirbant šiuolaikiniais, reikia skirti laiko įrankių paruošimui, galandininimui.

Į klausimą kokios žinios ir įgūdžiai reikalingi dailidei atsakyta gana skirtingai. Akivaizdu, kad reikalingos plačios žinios: apie medieną, jos savybes, įrankius, technologijas, konstrukcijas, architektūros ir statybos bei technologijų istorija, gamtos ir gamtosaugos dalykai, vadyba, įstatymai ir kita. Skirtingai įvardytos ir dailidei reikalingos asmeninės savybės: techninis inžinerinis konstrukcinis erdvinis mąstymas, numatymas veiksmų į priekį, stabili psichika, pagarba darbui ir aplinkai, ramumas, pakantumas, kantrybė, fizinė ir psichinė ištvertmė, ryžtingumas, užsispyrimas, atsargumas arba saugumas dirbant, kruopštumas, atidumas, disciplinos laikymasis, individualumas, meilė medžiui (medžiagai). Svarbu mėgti savo darbą, kad jis teiktų pasitenkinimą, džiaugtis rezultatais, svarbu ir aplinkinių žmonių, užsakovų pripažinimas. Dailidystė nuo seno buvo gerbiama ir vertinama profesija. Dailide galėjo dirbti tik stiprios asmenybės, nes šiam darbui reikėjo ypatingų, išskirtinių būdo bruožų/savybių.

Lietuvoje turime profesionalių amatininkų dailidžių gebančių tinkamai ir teisingai atlikti statybos bei medinių pastatų restauravimo darbus, tačiau darbų organizavimas nėra jiems palankus, kadangi užsakovai dažniausiai renkasi rangovus pagal pigiausią kainą, o ne pagal darbų kokybę, tuomet geri meistras lieka nuošalyje. Įstatymiškai kvalifikuoti dailidės neturi įgaliojimų paveldo tvarkybos sprendiniams. Jie traktuojami kaip eiliniai darbininkai. Kvalifikuotiems meistrams nesukurtos sąlygos turėti mokinius, pameistrius ir perduoti jiems amato tradicijas. Yra didelis poreikis kelti specialistų, dirbančių kultūros paveldo srityje kompetenciją ir keisti nusistovėjusią tvarką (ir įstatymus), kad darbus vykdytų kvalifikuoti meistras kaip tai daroma pvz. Norvegijoje (dabar konkursuose dalyvauja atestuotos įmonės, kurios dažnai neturi meistrų ir „pasiskolina“ iš kitų tik konkursui). Šiuo metu akivaizdus trūkumas tiek kvalifikuotų amatininkų dailidžių meistrų, tiek plačiosios visuomenės žinių apie medinio architektūrinio paveldo išsaugojimą, iš kurio kyla ir paveldo tvarkybos klaidos ir medinių pastatų apleistumas. Tradicinei dailidystei išsaugoti ir puoselėti neužtenka pavienių iniciatyvų, reikalingas valstybės institucijų dėmesys ir parama.

Amatininkai dailidės dažniausia dirba pavieniui ar nedidelėje grupėje, jų nėra daug, todėl nėra ir profesinių organizacijų atstovaujančių jų interesus. Dalį tradiciškai dirbančių dailidžių jungia medžio meistrų draugija, statyboje dirbančius galima rasti per medinių namų gamintojų asociaciją. Teoriškai amatininkus turėtų jungti tradicinių amatų centrai, tačiau sertifikuotų tautinio paveldo dailidžių tėra 2 visoje Lietuvoje. Amatininkų interesus galėtų atstovauti Lietuvos prekybos,

pramonės ir amatų rūmai, kurie labai daug nuveikė amatų labui tarpukario Lietuvoje, bet dabar jie atstovauja ir vienija pramonininkus, o su amatininkais praktiškai neturi jokio ryšio (žr. 2 priedas).

Visas kultūrinis paveldas, kurio didelę dalį sudaro medinė architektūra, suaustas su daugiasluoksne fizine žmogaus aplinka ir kasdiene veikla, tarsi audinys iš daugybės nyčių, kuris nuolat peraudžiamas naujais laiko siūlais. Mūsų rūpestis, kad tas spalvingas kultūros audinys išsaugotų turtingus originalius raštus ir spalvas. Istorijos, statybos tradicijos ir medinių pastatų saugojimas, puoselėjimas bei tausojamoji tvarkyba padeda suprasti tautos kaip savitos bendruomenės vaizdinį, kurti ir stiprinti bendrumo bei tapatumo jausmus, plėtoti kultūros savitumus. Pakankamai nepažintas, neįvertintas ir neįsisąmonintas medinės architektūros paveldas su medžio statybos tradicija gali tapti kultūros ištekliumi, svarbiu formuojant mūsų lietuviško kaimo ir miestelių, o kartu ir kultūrinių kraštovaizdžių tapatumą.

Išvados

Tradicinę statybą Lietuvoje siejame su medine architektūra, kuri iki XX a. vidurio užėmė vyraujančią poziciją (sudarė apie 80 % visų statinių) ir stipriai formavo mūsų tapatumą. Medis kaip medžiaga suteikia architektūrai autentiškumo ir tautiškumo dimensiją. Nutrūkus gyvai dailidystės tradicijai iškyla grėsmė ir paveldui, ir vietos tapatumui. Šiandien, dažnai tvarkant medinius paveldo objektus, dėl senųjų statybos technologijų neišmanymo ir jų nepaisymo prarandama istorinė informacija, kartu ir objekto vertė. Amatai, senosios technologijos, kadaise buvę tradicinės gyvensenos dalimi, dabar tampa nemedžiaginio kultūros paveldo objektais kuriuos taip pat reikia atkurti. Tačiau tradicinėms meistrystės žinioms ir gebėjimams atkurti reikia kur kas daugiau laiko ir pastangų nei medžiaginiam paveldui atstatyti. Kol kas Lietuvoje tradicinės dailidystės žinios ir kompetencijos nėra išaiškintos, įvertintos ir susistemintos, tiek instituciniu, tiek funkcinio požiūriu tradicinių amatininkų dailidžių kompetencijų tobulinimo sistema nesutvarkyta, jų rengimas ir lavinimas į švietimo sistemą nėra integruotas.

Dailidystės amatas Lietuvoje plėtojasi savaimiškai. Tradicinės amato žinios neintegruotos nei į mokymo programas, nei į profesines veiklas, net ir paveldosaugos srityje nėra formuojamas poreikis tradicinių technologijų žinojimui ir jų taikymui praktikoje. Daugelis amatininkų specialiąsias kompetencijas įgija ne formalaus mokymosi metu, įvairiais savaiminio mokymosi būdais, dažniausiai dirbdami kartu su patyrusiu dailide arba grupėje. Tyrimu patvirtinta, kad tradicinio dailidystės amato geriausia mokytis dirbant pameistriui su patyrusiu meistru. Daugelyje šalių nėra ryškios takoskyros tarp amatininkų ir tradicinių amatininkų. Taip leidžiama amatams plėtotis, neatsiejant jų nuo šiuolaikinių reikalavimų ir inovacijų. Dailidžių rengimą ir lavinimą siūloma integruoti į formalųjį

švietimą profesinio rengimo ir profesinių studijų lygmenyse arba išplėtoti neformalų tradicinių amatininkų mokymą aprėpiant profesinių ir papildomųjų kompetencijų tobulinimą.

Šiandien Lietuvoje galima išskirti tris sritis kuriose rasime vienokį ar kitokį dailidės amato apibrėžimą: šiuolaikiniame statybos sektoriuje, tautinio paveldo produkto sertifikavimo sistemoje ir paveldo tvarkyboje. Visos šios sritys turi skirtingas teises apibrėžtis, dailidžių kompetencijų vertinimo ir kvalifikacijų sertifikavimo sistemas/tvarkas, šios sritys tarpusavyje visiškai nesusietos. Siekiant išsaugoti ir puoselėti tradicinę dailidystę neužtenka pavienių iniciatyvų, reikalinga sisteminė pertvarka apjungianti statybos ir paveldosaugos bei tautinio paveldo sritis, tam būtinas valstybės institucijų dėmesys ir parama.

Literatūra

1. AIKOS – atvira informavimo, konsultavimo ir orientavimo sistema [žiūrėta 2018-10-09]. Prieiga per internetą: <https://www.aikos.smm.lt/paieska/Puslapiai/Registrai.aspx?k=dailide>
2. Amatininkas [atsakingas red. Aleksandras marcinkevičius] 1934-1940 [žiūrėta 2018-08-03]. Prieiga per internetą: <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biSerial.do?biRecordId=2361>
3. Amatų mokykla „Sodžiaus meistrai“ [žiūrėta 2018-08-09]. Prieiga per internetą: <http://sodziausmeisterai.lt/specialybes/dailides/>
4. BERTAŠIŪTĖ, Rasa. Medinio paveldo puoselėjimas Lietuvos liaudies buities muziejuje, *Gimtasai kraštas*, 2009 (2). P. 64-71
5. CIEŠKAITĖ-BRĖDIKIENĖ, Laimutė. *Dizaino raida nuo Moriso iki Morrisono*. Vilnius, 2008. P. 374.
6. Dėl Lietuvos kvalifikacijų sandaros aprašo patvirtinimo. LRV nutarimas 2010 gegužės 4 d. Nr.535, Vilnius [žiūrėta 2018-08-10]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.372306>
7. JARULAITIENĖ, Giedrė. *Tradicinių dailidystės technologijų ir medinio paveldo apsauga*. Magistro darbas. Vilnius, 2006. P. 91.
8. JUKKA, Jokilehto. Authenticity: a General Framework for the Concept, *Nara Conference of Authenticity in Relation to World Heritage Convention*, Trondheim, 1995.
9. KPD meistrų atestavimas [žiūrėta 2018-06-10]. Prieiga per internetą: <http://www.kpd.lt/lt/atestavimas/>
10. Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centras [žiūrėta 2018-10-03]. Prieiga per internetą: http://www.kpmc.lt/kpmc/wp-content/uploads/2015/08/Statybos_sektoriaus_profesinis_standartas_2018_02_09.pdf
11. Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centras [žiūrėta 2018-06-10]. Prieiga per internetą: http://www.kpmc.lt/kpmc/?page_id=1505
12. Lietuvos prekybos, pramonės ir amatų rūmų asociacija [žiūrėta 2018-08-09]. Prieiga per internetą: <http://www.chambers.lt/lt/?m=2&s=69&ms=18>
13. Medinių namų gamintojų asociacija [žiūrėta 2018-08-09]. Prieiga per internetą: <http://www.mnga.lt/>

14. MICEIKIENĖ, Astrida. Tradicinių amatininkų kompetencijų tobulinimo sistemos modelis, ataskaita. 2015. P. 62.
15. *Nematerialaus paveldo apsaugos konvencija* [interaktyvus]. Paryžius. 2003 [žiūrėta 2018-08-09]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=248105&p_query=&p_tr2=
16. Pameistrystės plėtra Lietuvoje – be aiškos strategijos. 2017-01-11. [žiūrėta 2018-10-03]. Prieiga per internetą: <https://sa.lt/pameistrystes-pletra-lietuvoje-aiskos-strategijos/>
17. PAUKŠTYTĖ-ŠAKNIENĖ, Rasa. Tradicijos sampratos šiuolaikinėje Lietuvoje. *Lituanistika*, 2012, t. 58, Nr. 2(88). P. 206-217.
18. PEČIŪRA, Petras. *Tradacijos vakar ir šiandien (Religinių tradicijų pakeitimas naujomis šventėmis ir apeigomis)*. Vilnius: Mintis, 1974.
19. PHILIPPE OP Marie-Dominque. *Trys išmintys*. Vilnius, 2009. P. 472.
20. PUODŽIUKIENĖ, Dalė. Lietuvos medinė architektūra. *Medinio namo priežiūra, metodinis leidinys*. 2016. P. 6-13.
21. ŠATAVIČIŪTĖ, Lijana. Dailininkas ar amatininkas? Menininkai ir dailiųjų amatų sąjūdis Tarpukario Lietuvoje. *Kultūrologija*, kn. 15: Asmenybė, menas, istorija, dabartis, 2007, p. 250–251.
22. SURBLYS, Alvydas. Laikiniosios sostinės amatų mokyklos ir kursai. 2015. [žiūrėta 2018-08-09]. Prieiga per internetą: <https://alvsrb.wordpress.com/2015/06/17/amatai/>
23. Vyriausybės žinios, 1929 spalio 4 (Nr. 308).
24. ŽŪM, tautinio paveldo meistrai/amatai (produktas) [žiūrėta 2018-08-03]. Prieiga per internetą: <http://www.tautinispaveldas.lt/>

Summary

Traditional carpentry is an important part of cultural and national heritage, as well as self-expression, creative field and economic activity necessary to develop the tradition of building and preserve local identity. Wood in Lithuania is a constantly renewable material, a part of our identity and a future resource. Carpentry - one of the most respectable craft requiring exceptional knowledge and skills is essential to preserving the wooden architectural heritage and the intangible construction tradition. Today the intangible heritage has become a warranty for the preservation of tangible heritage. Crafts, old technologies, previously being a part of daily lifestyle now are becoming objects of cultural heritage which are also needed to be restored. However, the traditional knowledge and skills of mastery require much more time and effort than the restoration of material heritage. So far in Lithuania the system for improving the skills of traditional carpentry is not organized, their teaching is not integrated into the educational system. In order to preserve and foster/cherish traditional carpentry individual initiatives are not enough, a systemic transformation is required the attention and support of the state institutions is necessary.